

Οι κύριες χρονικές διαιρέσεις της λόγιας ("κλασικής") μουσικής της Δύσης έως τις αρχές του 20ου αιώνα είναι της πρώιμης μουσικής περιόδου, η οποία αποτελείται από τη μεσαιωνική μουσική (500–1400) και την αναγεννησιακή μουσική (1400–1600), και της μετέπειτα περιόδου της "κοινής πρακτικής στη σύνθεση", η οποία αποτελείται από την **μπαρόκ μουσική περίοδο (1600–1750), την κλασική (1750–1820) και τη ρομαντική (1820–1910).**

Η **περίοδος του μπαρόκ** στη μουσική ήταν μια εποχή πειραματισμού και ανάπτυξης, γνωστή για τον περίπλοκο, πολυδιάστατο και οργανωμένο της ρυθμό· σε αντίθεση με την ηρεμία της Αναγέννησης, η μπαρόκ μουσική είναι γεμάτη, δυναμική και εντυπωσιακή. Παρά τον πλούτο των διακοσμήσεων, η μπαρόκ μουσική ακολουθεί αυστηρούς κανόνες και δομές. Αυτή η περίοδος είδε τη γέννηση της όπερας και τη δημιουργία του «μπάσο κοντίνουο» (συνεχούς βάσιμου) ενός αρμονικού κανόνα όπου μια γραμμή μπάσου παίζεται συνεχώς, ενώ άλλες γραμμές προσαρμόζονται σε αυτήν. Το μπαρόκ ύφος, που ξεκίνησε στην Ιταλία, εξαπλώθηκε σε όλη την Ευρώπη και είχε επιρροή και σε άλλες τις τέχνες, όπως ο χορός, το θέατρο, αλλά και στη λογοτεχνία.

Η περίοδος μπαρόκ στη μουσική εισήγαγε ένα νέο επίπεδο πολυπλοκότητας, διακόσμησης και θεατρικότητας στην κλασική μουσική. Συνθέτες όπως ο Γιόχαν Σεμπάστιαν Μπαχ, ο Γκέοργκ Φρίντριχ Χέντελ και ο Αντόνιο Βιβάλντι υιοθέτησαν περίπλοκες μελωδικές γραμμές, περίτεχνη διακόσμηση και αντιστικτικές υφές. Η μπαρόκ μουσική χαρακτηριζόταν από τις δραματικές αντιθέσεις, τις δεξιοτεχνικές ερμηνείες και την ανάδυση ξεχωριστών μουσικών μορφών. Οι συνθέτες χρησιμοποίησαν τεχνικές όπως φούγκες, κοντσέρτα και ορατόρια, και η ορχήστρα άρχισε να αναλαμβάνει κεντρικό ρόλο ως σύνολο μεγάλης σημασίας.

Νικολά Τουρνιέ: Το κοντσέρτο (μουσικοί της περιόδου του μπαρόκ παίζουν έγχορδα όργανα της εποχής, 17ος αιώνας).

Η **κλασική περίοδος** ήταν μια περίοδος εκλέπτυνσης, σαφήνειας και ισορροπίας στην κλασική μουσική. Στους εξέχοντες συνθέτες αυτής της εποχής περιλαμβάνονται οι Βόλφγκανγκ Αμαντέους Μότσαρτ, Γιόζεφ Χάυντν και Λούντβιχ βαν Μπετ(χ)όβεν. Η μουσική της κλασικής περιόδου χαρακτηρίστηκε από κομψές μελωδίες, σαφείς αρμονικές προόδους και ακριβείς τυπικές δομές, με τη μορφή της σονάτας να γίνεται ένα εξέχον πλαίσιο. Οι συμφωνίες, η μουσική δωματίου και οι σονάτες ήταν τα κύρια είδη, που χαρακτηρίζονταν από την έμφαση που έδιναν οι συνθέτες αυτής της περιόδου σε ισορροπημένες φράσεις, σαφείς δομές και την έκφραση ενός ευρέος φάσματος συναισθημάτων μέσα σε μια ελεγχόμενη και εκλεπτυσμένη μουσική γλώσσα.

Η **ρομαντική περίοδος** ήταν μια εποχή έντονου συναισθήματος, ατομικής έκφρασης και διευρυμένων τονικών δυνατοτήτων στην κλασική μουσική. Συνθέτες όπως ο Λούντβιχ βαν Μπετ(χ)όβεν, ο Φραντς Σούμπερτ, ο Φρεντερίκ Σοπέν και ο Πιοτρ Ίλιτς Τσαϊκόφσκι έσπρωξαν τα όρια των μουσικών συμβάσεων. Η **ρομαντική μουσική** έδινε έμφαση στις παθιασμένες μελωδίες, τις πλούσιες αρμονίες και τις δραματικές αντιθέσεις. Οι συνθέτες άρχισαν να εξερευνούν προγραμματικές συνθέσεις, εμπνευσμένες από τη λογοτεχνία, τη φύση ή προσωπικές εμπειρίες, με στόχο να προκαλέσουν συγκεκριμένες διαθέσεις και αφηγήσεις. Έργα μεγάλης κλίμακας, συμπεριλαμβανομένων συμφωνιών και κοντσέρτων, επέτρεπαν μεγαλοπρεπείς εκφράσεις συναισθημάτων και μια πιο προσωπική και υποκειμενική προσέγγιση στη σύνθεση.

Μουσταφά Κεϊχάνι: Ορχήστρα

Στην κλασική και στη ρομαντική περίοδο της μουσικής διαμορφώθηκε ως σώμα η **ορχήστρα** που σήμερα γνωρίζουμε ότι εκτελεί τα έργα της κλασικής μουσικής. Αυξήθηκε ο αριθμός των εκτελεστών και, στον τρόπο του παιχνιδιού των οργάνων, προστέθηκε το βιμπράτο (η ελαφρά διακύμανση ενός ήχου ή ενός μουσικού φθόγγου, που προκαλεί την αίσθηση ενός παλλόμενου ήχου ή μουσικού φθόγγου, χωρίς να μεταβάλλεται η ταυτότητά του).

Πριν μισό αιώνα ξεκίνησε ένα **κίνημα αυθεντικότητας** στην εκτέλεση των έργων της εποχής του μπαρόκ ως αντίδραση στην **ρομαντική άποψη** για την εκτέλεση των έργων αυτών από τις σύγχρονες μεγάλες ορχήστρες κλασικής μουσικής. Έτσι ο αριθμός των οργάνων περιορίστηκε και το παίξιμό τους έγινε πιο αυστηρό, πιστεύοντας ότι έτσι προσεγγίζει τις εκτελέσεις όπως ακούγονταν την εποχή του μπαρόκ.

Διαμορφώθηκαν λοιπόν δύο σχολές στην ερμηνεία των έργων της εποχής του μπαρόκ. Η μία είναι η **αυθεντική σχολή με τα όργανα της εποχής του μπαρόκ** που σίγουρα αποδίδει σε μεγάλο βαθμό το «γράμμα» των έργων και το ερώτημα είναι κατά πόσον μπορεί να αποδώσει και το πνεύμα, καθώς σε ορισμένες τέτοιες εκτελέσεις ο ήχος είναι αρκετά οξύς, διαπεραστικός και στριφνός, αν και αναμφίβολα γεμάτος ενέργεια και ζωντάνια. Από την άλλη μεριά, ο πλούτος της κλασικής και ρομαντικής **ορχήστρας** μεγάλων διαστάσεων **με σύγχρονα, μη αυθεντικά όργανα** μπορεί να αποδώσει το πνεύμα των έργων του μπαρόκ, αλλά σίγουρα χάνει ως προς την αυθεντικότητα στην αναπαραγωγή του ήχου και μπορεί να φορτώσει αυτά τα έργα με όγκο υπερβολικό, σε βαθμό που να ακούγονται παραφορτωμένα και πληθωρικά.

Οπότε τίθεται ένα **θέμα αισθητικής** για το ποια στοιχεία από το κάθε είδος προσέγγισης «μιλάνε» στον κάθε ακροατή που ακούει αυτά τα έργα.

Ο **Αντόνιο Βιβάλντι** (1678-1741), ο συνθέτης που έγραψε τις "Τέσσερις Εποχές" και περί τα 500 ακόμα κοντσέρτα (βλ. αναρτήσεις Ιστολογίου μας και άσκηση 28ης 4.2024 <https://tinyurl.com/4mtymdsu> , <https://tinyurl.com/y5yzx66v>

, <https://tinyurl.com/6h2vzykr>) υπήρξε ο σημαντικότερος εκφραστής του Ιταλικού μπαρόκ. Η μουσική του Βιβάλντι ήταν καινοτόμος στην εποχή της. Έκανε πιο ζωνή την επίσημη και ρυθμική μορφή του κοντσέρτου, στο οποίο εστίασε σε αρμονικές αντιθέσεις και καινοτόμες μελωδίες και μουσικά θέματα· αρκετές από τις συνθέσεις του είναι φανταχτερές, σχεδόν παιχνιδιάρικες και διαχυτικές.

Το κοντσέρτο του Α. Βιβάλντι για διάφορα όργανα (2 φλάουτα, 2 όμποε, 2 μαντολίνα, 2 λαούτα/θεόρβες, 2 βιολιά «σαν σίφουνες» και τσέλο) έγχορδα και συνεχές βάσιμο, σε Ντο Μείζονα, έργο RV 558, αλλιώς γνωστό ως "**Κοντσέρτο για ποικίλα όργανα**", είναι ένα σύνθετο κοντσέρτο («γκρόσο») σε τρία μέρη, που γράφτηκε γύρω στο 1740, με την πρεμιέρα του στις 21 Μαρτίου του ίδιου έτους. Το έργο θεωρείται ως ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της **φαντασίας** αλλά και της **δεξιότητας** του Βιβάλντι να συνθέτει **περίπλοκες συμφωνικές δομές**.

Θα ακούσουμε το κοντσέρτο πρώτα σε μια **αυθεντικής αισθητικής, υψηλής ενέργειας, «μυώδη», συναρπαστική και καθηλωτική εκτέλεση** από το «τρεμάμενο στην ακρίβειά του και με τέλεια άρθρωση και ισορροπία μεταξύ των οργάνων εποχής» μουσικό σύνολο «**Ο Αρμονικός Κήπος**» με μαέστρο τον **Τζοβάνι Αντονίνι** (ηχογράφηση 1993). Εκτιμήστε τη δραματική επίδραση του κοφτερού στακάτο στην αρχή του κοντσέρτου και την αρρενωπά λυρική ευαισθησία του αργού μέρους του.

[Το μουσικό σύνολο Ο Αρμονικός Κήπος διευθύνει Ο Τζοβάνι Αντονίνι, 1993.MP3](#)

Καιρός τώρα ν' ακούσουμε τη μεταγραφή του κοντσέρτου από τον **Αλφρέντο Καζέλα** για ένα εξίσου πολυτελές σύνολο σύγχρονων, μη αυθεντικών οργάνων. Ο «ρομαντικός» μαέστρος **Λέοναρντ Μπέρνσταϊν** διευθύνει τη **Φιλαρμονική της Νέας Υόρκης** και παράλληλα τη συνοδεύει, σαν ελαφρά πινελιά, στο τσέμπο-κοντίνουο, σε ηχογράφηση του 1958. Πρόκειται για μια **ερμηνεία εξαιρετικής**

κομψότητας και μουσικότητας που αποτυπώνει έξοχα το πνεύμα του Βιβάλντι, αν όχι το «γράμμα».

[1ο μέρος Allegro molto - Φιλαρμονική της Νέας Υόρκης, Λέοναρντ Μπέρνσταϊν, 1958-60.MP3](#)

[2ο μέρος Andante molto - Φιλαρμονική της Νέας Υόρκης, Λέοναρντ Μπέρνσταϊν, 1958- 60.MP3](#)

[3ο μέρος Allegro - Φιλαρμονική της Νέας Υόρκης, Λέοναρντ Μπέρνσταϊν, 1958-60.MP3](#)

Ο «**Αρμονικός Οίστρος - L'Estro armonico**», ο τίτλος της πρώτης δημοσιευμένης συλλογής κοντσέρτων του Βιβάλντι, ίσως μεταφράζεται καλύτερα ως «Αρμονική Φαντασία». Η συλλογή των δώδεκα κοντσέρτων εκδόθηκε το 1711 στο Άμστερνταμ. Η έκδοση κυκλοφόρησε ευρέως στην Ευρώπη και ανατυπώθηκε είκοσι φορές τις επόμενες δεκαετίες. Άλλες εκδόσεις στο Λονδίνο και το Παρίσι, καθώς και πειρατικές εκδόσεις, έκαναν τα κοντσέρτα του Βιβάλντι από τα πιο επιδραστικά μουσικά κομμάτια της εποχής, μαζί με αυτά του Κορέλι. Τα δώδεκα αυτά κοντσέρτα οργανώνονται σε τέσσερις ομάδες των τριών κοντσέρτων· κάθε ομάδα περιλαμβάνει ένα κοντσέρτο για τέσσερα βιολιά, ένα για δύο βιολιά και ένα κοντσέρτο για σόλο βιολί. Με την πάροδο του χρόνου, έγιναν πολλές διασκευές για άλλα όργανα αυτής της δημοφιλούς μουσικής, με πιο σημαντικές τις έξι μεταγραφές του Γ.Σ.Μπαχ. Ήταν πράγματι το ενδιαφέρον του Μπαχ για τον Βιβάλντι, και ιδιαίτερα για τα κοντσέρτα του «Αρμονικού Οίστρου», που βοήθησε στην αναβίωση του Βιβάλντι στις αρχές του εικοστού αιώνα. Οι μελετητές που αρχικά έδειξαν ενδιαφέρον για αυτά τα έργα λόγω της επιρροής τους στον Μπαχ, ανακάλυψαν πολύ περισσότερα για τη μουσική του Βιβάλντι και τα έδωσαν στη δημοσιότητα. Μέχρι τα μέσα του εικοστού αιώνα, ο Βιβάλντι άρχισε να γίνεται ένας δημοφιλής συνθέτης, πρώτα με τις «Τέσσερις Εποχές» και στη συνέχεια με τα κοντσέρτα του «Αρμονικού Οίστρου» και πολλά άλλα οργανικά και φωνητικά έργα στην πλούσια παρακαταθήκη του.

Θα ασχοληθούμε στην παρούσα άσκηση με το **11^ο κοντσέρτο** της συλλογής, σε ρε ελάσσονα για δύο βιολιά, τσέλο και ορχήστρα, έργο **RV565**. Ένα στρέτο για τα δύο σόλο βιολιά ανοίγει το έργο, με το σημείο των πεντάλ να το μοιράζονται οι δύο σολίστες εναλλάξ, δημιουργώντας την ψευδαίσθηση ενός τρίτου μουσικού. Ακολουθεί ένα αιχμηρό αντάτζιο που ρέει σε μια εκτεταμένη, γωνιώδη φούγκα με εκτεταμένη ανάπτυξη, κατακερματισμό και αντιστροφή του θέματος και του σταδιακού αντιθέματος. Η φούγκα ακολουθείται από μια οδυνηρή αργή κίνηση για σόλο βιολί συνοδευόμενη από τα ψηλά έγχορδα της ορχήστρας. Ένα λαμπρό αλέγκρο σαν κόντα, κλείνει το κοντσέρτο. Το κοντσέρτο αναδεικνύει την κυριαρχία του Βιβάλντι στην **πολύπλοκη αντίστιξη**.

Θα απολαύσουμε το κοντσέρτο σε **δύο πρόσφατες εκτελέσεις αυθεντικού ύφους με όργανα εποχής**, από το 2021 και το 2019, μία **θαυμαστά εξισορροπιστική**

εκτέλεση ορχήστρας

δωματίου με ολιγάριθμους μουσικούς με "σύγχρονα", μη αυθεντικά όργανα, από το 1962 και, για το τέλος, μια «ρομαντική» άποψη με μεγάλη ορχήστρα "σύγχρονων", μη αυθεντικών οργάνων, ιστορική πλέον, από το 1937.

[Η Ακαδημία της Παλιάς Μουσικής του Μπρούνικο υπό τον Στέφανο Βετζέτι,](#)

[16.8.2021.MP4](#)

[Το μουσικό σύνολο Οι Φωνές της Μουσικής, 12.2019.MP4](#)

[Από την ορχήστρα δωματίου Οι Μουσικοί, 1962.MP3](#)

[Συμφωνική Ορχήστρα του NBC, Αρτούρο Τοσκανίνι, 1937.MP3](#)

Καναλέτο: Είσοδος στο Μεγάλο Κανάλι της Βενετίας, κοιτάζοντας ανατολικά (1725).